

declarant. Aliqui enim dicunt leges penales, sive Ecclesiasticas, sive Civiles, quando sunt de penis privatiis, seu in mera privatione consentibus, ut sunt, v. g. privatio officii, vocis, loci, &c. obligari utique ante Iudicis sententiam. Quando vero sunt de penis positivis, scilicet si aliquam actionem postquam ipsius delinquenter requirebitur, ut sint fulminatio pecuniarum, exilium, membrum mortalia, & similes non obligare. Ratio est, quia lex penalium, quatenus penalium est, non obligat transgressorum ad penam infligendam, sed tantum ad tolerandam; ergo transgressoribus penam infligere non tenetur, quia executionem requirit, sed Iudicis sententiam experire potest, teneatur tamen fusuram penam, quia executio sententiam incurritur. Et talium legum poenitium statutum valde utille, & expeditius fuit ad bonum commune, & coercendam delicta, quia plura sunt delicta, quae Iudex punire non potest, eo quod iuridice non cognoscat, licet etiam in exteriori consistant actu; ut in hujusmodi delicta non remanerent impunita, consentaneum fuit, ut transgressores per legem obligarentur ad aliquid penam ferendam ante Iudicis sententiam. Non fuit tamen consentaneum, quod omnis lex ad poenam incurrandam obligaret ante Iudicis sententiam, ut nullum delictum maneret impunitum, hoc enim nimis rigidum est, quia ut statim dicimus, sunt aliquae penae culpis proportionatae, quas non decet hominem in se ipsum exercere.

care poterit, tenetur, & non habere peccatum, quia factum non requirit, quia tunc non opus est sententia Iudicis. Ita Catejanus, Bannez, Medina, Valentia, Arragon, Contradis, & plures alii tam ex Theologis, quam ex Juristis. Verum hic descendit modus, & hac regula aliis non placet, quia ut infat Averba q. 96. sec. 3. aliqui in pena in fola cælestiæ confitentes, & privationes non possent ipso facto imponi utpropter abstinentia ab omni cibo, & ex alia parte aliique peccata in propria operatione confitentes possunt sic imponi, ut aliqua pecunia solutio, aliqua levius sibi ipsius flagellatio, & plus acerbe interdum, & austera sunt quædam graves penas in fola privatione confitentes, quā fin alia quædam confitentes in propria aliqua actione, & plerumque libenter eligenter quis aliquod sibi incommodum facere, quā à quibusdam operibus cæstare, & abstinere, unde in hac re attendit debet aquitas, & disproprio humanae conditioni accommodata, atque idē non est simpliciter regula illa sufficienda, & approbadu. Quare hanc aliam regulam statuunt universalem, quod quando lex penalis, five fit de pena privativa, five de positiva, statuit, penam non valde gravem, & difficultem, sed moderatam, obliget etiam ante Ju-
153 Si vero de peccatis secundi generis sit sermo, quæ, scilicet, bonis naturalibus privant, & requirunt infractionem, seu executionem quamdam activam, non inveniuntur ipso facto, quare personæ contra haec legem delinquentes non tenetur ad tales penas legis subiecti autem Iudicis sententiam, immo nec ante ipsius sententia executionem, non enim graves, & notabilis penas possunt humanæ leges sic injungere, ut delinqüentes ex se deberet in conscientia eas exercere, ut v.g. se occidere, se ipsum publice, & cum infamia flagellare, sibi manum abscondere, & alia hujusmodi, quinimum nec etiam ex sententia Iudicis tenetur delinquens in seipso tales penas exequi, unde qui sunt ad suspensus damnati, non se debent ex cala proceri, sed expeditare donec a tortore proinciantur, & ratio sit, quia nunquam est intentio legislatoris ut res obligare, ut in seipsum sit executor in penis gravibus, & notabilibus, cum hoc atrocitatem sapiat, quia natura abhorret, ut quod quis si executor penæ mortis in seipsum, five mutilationis membris, carcerationis, & similiam. Non tamen autem dixi in penis gravibus, & notabilibus, quia non videtur esse deinceps poros, ut le-

15. Itaque si loquamur de penis tertii generis, quæ in sola
passione, & privatione bonorum spiritualium constitutis, potest
lex humanæ obligare transgressorum ad panem subeundam ante
Judicis sententiam; unde Ecclesiasticæ censuras excommunicati-
onis, interdicti, & suspensiōnēs debet delinquis statim
observeas cessando, & ablinendo ad operationibus per tales
censuras prohibitis, quando lex dicit, ipso facto, vel eo ipso,
vel iusto iure, vel ab eis alia declaratione, vel ante sententiam,
aliò finito modo intentionem legislatoris fatis explicante,
quod si ha clausile non apponatur, delinquens non statim ex
iure legis tales censuras incurveret. Præterea alias quadam inhabili-
tates, & privationes delinquis incurrit, si lex similibus lo-
quens modis id explicet; unde Ecclesia per suas leges canonici-
cas statuit impedimenta quadam matrimonio contractū di-
rimientia, ut in matrimonio clandestino, & in gradibus con-
fanguinitatis, & affinitatis usque ad quartum gradum inclusi-
ve, in quibus perfors ipso facto redditum inhabiles ad matrimoniū
contraheundem sed quod per legem Canonicam deter-
nitur, & statutum etiam per legem pœnales statu potest; ergo
haec persona inhabilitatis, qua in privatione consistit, & inhabili-
tate matrimonii contrahendi, ipso facto ante ullam Judicis

Quæstio V. Articulus IV.

nam antè Judicis sententiam subeundam: non solum sunt attendenda verba legis, sed etiam communis sensus, & explicatio Doctorum, praxis, & confutatio, nec non gravitas, & acerbitas poenæ, ut bene notavit Amicus l.c. nam eadem verba in una lege postea juxta communem sensum Doctorum, & receptionem confutendum, non eam important ipso factum statim incurrandi; In alia vero ad mitigandam poenam acerbitatem juxta eundem communem Doctorum sensum, & receptionem confutendum significari perant subeundam post Judicis sententiam.

non potest; Ita Suarez, Bonacina, Caspensis, Amicus, Averfa, & ali communiter. Hoc tamen ultimum nonnulli etiam nimis rigidum, & durum sentent, unde non putant instare lumen obligacionem in conscientia ipsi reo, sed solum in cuncta Ministeria justitiae; ut caute custodiant reos dannatos ad tales poenæ, ut ad tritemes, vel ad perpetuum carcere, ne suavit illos fugere; & sic praeterit lente Suarez lib. 5. cap. 10. & Averfa quæst. 95. fct. 4. in fine, & mihi quodque mitius, & probabilius videtur.

ARTICULUS QUARTUS.

De lege irritatoria, & quam vim obligandi habent

L Ex irritatoria, sed irritans ea vocatur, qua non solum prohibet aliquem actum, sed etiam illum annulat, & casum ut dicendo sit *irritatio, irritus, vel irritans* sic momenti, efficacis, valoris, vel careat rebus formis, &c. Hic est communis notio, & descriptio legis irritantis ut passim docent Doctores in L. *allus legitima de regulis iuris, & cap. I. allus legitima Cod.* cit. in 6. enim inter actus humani legibus dirigibilis aliqui sunt, qui non solam in esse physico confundantur, sed etiam in quodam esse morali, sub quo dicuntur esse validi, & firmi quibusdam conditionibus servatis, alias declarantur nulli, & invalidi, & tales sunt contratus, qui per contractum mutuum contraentitium sunt, & emptio, & venditio, matrimonium, professio religiosa, & familes ex ianuam quidam alii actus, qui ex unius tantum voluntate dependente, ut subveniencia, require, orationem, & similes. Circa hanc sententiam annexa est, pelectanda est legem statuenteum. Et. cit. negantur, se declaratoria mente pecuniariorum, aut anteriorum ipso delinquentes, & proinde sententiam

lex ym ha-
mmatois per
tia est Theo-
testamentum, votum, præceptum, & similes. Circa hanc ma-
teriam aliqua occurruunt difficultates breviter in præsentia ar-
ticulo examinande.

juste condonabire saltem ac to-
tum exequendum est.
in iure potest
Iudeus enim
non licet
naturam. Ne-
ciam iudeus
et ministri
se defendit
imitorum,
tanen dicent,
& de tali
lemento licet
erian Iudei-

Prima Difficultas est; An lex humana circa tales actus non
solum habeat vim praincipiendi, aut prohibendi, & puniendi,
ut suadetur est, sed etiam annulandi, & irritandi, statuen-
do scilicet, a iure, qui non sunt quibusdam servatis con-
ditionibus, ut contra ipsius legis formam, sicut nulli, & invia-
lii, ut v. g. tale matrimonium, vel testamentum si nullum,
& irritum, talibus conditionibus non servatis, & sic de aliis;
& dubitatio currit in easu, quo alioqui seclusa lege humana ra-
lis actus efficit per se ratus, & validus. Ratio dubitantis est, quia
hinc videtur contra ius naturae, siquidem secundum illud aliqui
tales contractus sicut nulli sunt, nam vir, & forma de jure naturae
facultatem habent matrimonium inter se contrahentes, &
posidens ita bona facultatem habet ea relinquendi eum magis
liberius; ergo si lex humana statuat, quod in tali casu, in quo
alioqui de iure naturae valerer, tale testamento, vel matrimo-
nium sicut irritum, & nullum, facere contra ius naturae,
ad quod lex humana pertingeret nequit.

etiam Iusti-
tiam suam con-
Adhuc tamen
in utilitate
tum est
tutoriorum ex-
istat, quia re-
cum injuria
autem effera-
tur iudicis &
publicis, quod
naturalis,
gendi, unde
cum illatum,
m.

au quod lex humani perstringere nequit.

15 Certum tamen est, & apud omnes exploratum huma-
nam legem vere talim vim habere impediendi, & irritandi
humanos contractus, & alios similes actus morales, & huma-
num legislatoe in suis subditis non solum aliquos actus prohibe-
re posse, sed etiam illos invalidare, & annullare, quando
communi bono fuerit expediens. Etatio est, quataliter potes-
tatis est necessaria in Republica pro bono eius regimine, & ita pa-
re ex communis praxi legum, & Principum, tan in gubernatione
Civili, quam in Ecclesiastica, & sic de facto Conc. Trid.
fessi, 24. c. 1. de Reformatione matrimonia clandestina, hoc est,
sine Parochio, & testibus celebrata annullavit, & pariter leges
Civiles contrahitibus virorum, & mulierum, & refutatis
quoadam apposuerunt conditiones, fine quibus invalida-
erit.

sent; nam cum validitas sit quidam moralis status operis ex Humanis ordinationibus, ac dispositionibus dependens, utique potest legislator ad validitatem contractus tales requirere conditiones, quibus deficitivus nullius fit robur. Néque id est contra iuris naturam, quia leges humanae contra iuris irritantem.

contra ius naturae; quia leges humanae contractus irritantiae aliae iure naturali validi nulli praecipi legi naturalis derogant, sed tantum permissionis sicut in superioribus de iure gentium dicebamus, quo introducta est divisio, & proprietas rerum, ac proinde sublata est communitas, quae quidam iure naturali praescripta non erat, sed tantum permisit; sic partem in propposito cum ius naturae tales contractus non praecipiat, sed tantum permitat, id est lex humana illis annulare potest quibusdam non ferunt conditionibus bono communii necessariis, vel saltem expedientibus; neque id est contra ius naturae positive sicut contra ius naturae non est, quod Princes vegetantur, quod aliquo non erat illicitum, sed indifferens, aut praecipiat id, quod aliquo debilitum non erat.

Mæstrij Thugelot Moral-

Disputatio II. De Legibus.

ris fuit non sedis iniustia, sed pro infelis etiam habeantur, tunc legislator sibi prohibuerit ratus, nec specialiter dixerit iusitio debere esse, quod factum est. Unde generali quadam constitutione juris Civilis factum, est, ut quicunque actus per alias varias leges prohibentur, licet per eas non irritentur, ramen irriti sine vi ex his singulis legis, & constitutionis ad alias leges se extendentis. Deinde Gregorius Pava Pinus cap. Imperialis, quest. 2, prædicta legis constitutionem his verbis approbat: *Imperialis constitutione sanctorum eis, ut ea contra leges sunt, non solum iniustia, sed etiam pro infelis habenda sit.* Et tandem in Regulis juris Canonici in 6, 16. regula est hoc: *Quis contra ius sunt, debet pro infelis haberi.* Quare aliqui Canonistæ affirmant, pontificis leges simpliciter prohibentes habere etiam vim irritantis factum contra illas.

160. Communis tamen, & vera sententia est leges Canonicas prohibentes non per hoc irritare actus, si non alio sufficiens modo irritacionem etiam continent, & declarant. Ita Molina, Suarez, Vasquez, Salas, Bonacina, Averla, Arriaga, Lezana, Palau, & alii passim. Ratio est, quia de fide est aliud esse, actus esse irritum, & aliud, esse prohibitum, est enim de fide certum, Sacerdotem degradatum valde conseruare, cum tamē id sit ei omnino prohibitum, & Sacerdotem quoque in mortali conferantem valde conseruare; cum tamē hoc ei vestitus sit etiam jure divino, & idem est de omni alia in iusta Sacramentorum administratione, non ergo omnis lex prohibens eo ipso est simul irritans, nec ex iure ipsa humano id ulli statutum legitur, aut expeditum ab illo Pontifice. Inde potius expressum est oppositionem, & confitetur ex Concil. Trident. l. 24. cap. 1. ubi agens de Matrimonio Clandestinis ante se iuratis definiti validi, etiam semper fuerint prohibita, & eaque Sancte Ecclesiæ semper fuerit detinata, & ideo Concilium ibidem pro tempore sequenti tunc legem irritantem, ita deinceps tanta matrimonia sint nulla, & irrita. Similiter iure positivo, & Canonico prohibita sunt Clericis, & Religiosis negotia civilia, que tamē facit tenem, & pariter habeat votum duplex cœlatus prohibitum est Matrimonium, quod etiam plane indicat legislator collationem illarum esse nullam, & irritam. Et sic de aliis hujusmodi exempla in Ecclesiasticis legibus passim habentur, acque id estat communis axioma deluptum ex cap. Ad Apostolicam de Regularibus. *Multa fieri prohibentur, & que si fuit fuerint obviens ratione firmarem.*

Inde in rigore loquendo nec etiam in lege Civili oportet dicere ex sola prohibitione oriri per se irritacionem, nisi lex ipsa humana id etiam exprimat, ut notat Innocentius in cap. 8. v. de sent. ex com. Feclius in cap. 2. de Constit. & alii Jurifex. Ratio est, quia ex natura sibi aliud est prohibire, & aliud irritare & effectus irritacionis non est cum prohibitione necessario conexus, potest enim actus esse prohibitus, & peccaminosus, & adhuc firmus, & validus, ut patet, ex dictis 3. prohibere enim est obligare, ne fiat actus, irritare patet id reddere factum casuum non ergo ex uno potest aliud inferri, nec ex iolo prohibitione irritatio, nisi lex ipso ilam ulterius explicet, maximè cum in materia odiosa veretur, prohibito enim actus per se loquendo odiosa est; & ita quidem de facto sunt plures actus per leges prohibiti, qui patiuntur irritari potuerint, & tamē irriti non consentur, ut confitetur de impietatis matrimonio tantum obstantibus ne licet contrahatur, que tamē nec irritant, nec dirimirunt contradictionem. Quare concludendum est verbum prohibito in lege positum nullo modo irritare ex se, nisi vel alienum legem, conferit ibi fulle mentem legislatoris invalidare actum, vel in ipsa lege sine talia verba, que eam irritacionem significent.

161. Ad fundamentum oppositæ sententie in L. *Noa dubium*, plura congerunt Suarez, Vasquez, Salas, Arriaga, & alii pro illius leges explanatione, sed breviter dicendum est communiori eam legem obligare solum Provincias Imperii, & illi subiectas, non vero Ecclesiasticos, & Principes, qui non sunt Imperio subiecti; & eam legem etiam ubi viget, non extendit ad leges Canonicas prohibentes, quia Imperatoris non est cum membris Pontificis declarare, aut ejus leges extenderet, & coactaret. Immò addunt Molina, Suarez, Lezana, Bonacina, Averla, & alii nec etiam ipsas Provincias Imperiales, ast illis subiectis obligari ad talem legem, nisi post iudicis sententiam, co quod nimis onerola sit, & gravis.

Ad secundum respondeatur, ex textu, prout in Decretis positum est, non est talis legem a Pontifice Canonicas adjunctam nihil enim aliud ibi dicitur, quam quod Imperialis Confucianismus est, Unde Gregorius ibi solum Constitutionem illarum narrare voluit, ut que contra leges sunt, sunt iniustia, &

pro infectis habeantur, sed nequam ad leges quoque Canonicas extendere voluit; sicut nec per hoc sit; ut Ecclesiastici legibus Imperatoris subdantur.

Ad ultimum varia sunt expositiones illius regulæ. *Quis contra ius sunt, debent pro infelis haberet, sed breviter cum Arriaga disp. 23. sect. 5. dicendum est eam regulam de iure irritante intelligentiam esse, nam licet ibi ea limitatio non fiat; ex alia tamen Canonibus manifeste deducitur, in quibus sapientia dictum prohibitionem secundum se præcise considerat non irritare, juxta ergo hanc doctrinam debet illa regula intelligi, & limitari.*

Dices, leges Canonicas prohibendo matrimonio inter certos gradus consanguinitatis, & affinitatis, ea faciunt invalidam, ergo prohibito solo actum irritat.

Respondeo in eis legibus, si irritantes etiam sint, alia verba quoque addi, quia id sufficiens ostendunt, vel certe ex aliis variis legibus sufficienter colligi mentem legislatoris in eis suis absolute irritare, ut magis mox explicabatur; quando autem nec ex aliis legibus quicquam invenitur, tunc planè prohibito ad irritacionem non extenditur, nec necessario illam inducit.

162. Tertia Difficultas est, unde colligi possit, legem prohibentem velle etiam simul irritare, de qua re plures assignat regulas. Valquez disp. 16. cap. 3. quas singulis accurate examinat. Arriaga disp. 23. sect. 6. Sed breviter. Dicendum est cum communiori duobus prædictis modis dignoscere posse legem prohibentem velle etiam simul irritare actum prohibitum in primis quando verbis expressis injungi, & exprimit irritacionem, ut v. g. dicendo, actus sit nullus, sit irritus, sit invalidus, sit nullus robora, vel sub aliis equivalentibus dicendi modis mentem legislatoris sati indicantibus, ut notat Averla q. 96. ar. 5. dicendo v. g. in impedimento aliquo matrimonii, debet eos, qui sic contraxerint, separari, posse ad alia vota transire, prolem corum fore illegitimum, & similia, qui planè denotant, mentem legislatoris est, ut illud non sit verum, ac validum matrimonium. Item quando dicit, beneficium, vel officium tali persone, vel tal modo collatum, adhuc vacare, posse libera ab aliis imperatis, sic enim plane indicat legislator collationem illarum esse nullam, & irritam. Et sic de aliis hujusmodi exempla in Ecclesiasticis legibus passim habentur, acque id estat communis mentem legislatoris sufficiens experimentibus.

Aio etiam modo leges prohibentur signis vellet etiam simul irritare actum prohibitum, quando nimis prædictis formam essentiam, vel substantiam, qua fieri debet certus actus, vel contractus, tunc enim per omisionem talis formæ redditur actus nullus, & irritus, quemadmodum enim naturalibus res sine forma subtiliter non subficiunt, sic neque in moralibus subtiliter actus, vel contractus deficiente eo, quod prædictis, ut forma subtilitatis ipsorum, unde pluribus iuribus quidam actus, & contractus nulli declarantur, & irriti ob non servatas formam subtilitatem, ut in forma facilius testamentum, cum tanto numero testium, in forma eligendi cum tanto suffragio numero, & per vota secreta, & aliis hujusmodi. Dixi autem quando lex prædictis formam essentiam, & subtilitatem, quia fieri debet certus actus, vel contractus, quia interdum junguntur quædam accidentales circumstantiae, quæ non sunt de substantia actus moralis, sed dici possunt spectare ad quamdam formam, & solemnitatem accidentalem, quod manifesto exemplo de Matrimonio Lezana declarat disp. 8. q. 1. man. Conc. Trid. l. 24. statut Matrimonium celebrare debere coram Parochi, & taliibus, præmissis denunciationibus, & aliis solemnitatibus, & quia praesentia Parochi, & testium punitur pro forma subtilitate, id est ovis defensione matrimonium est nullum, deficiens autem denunciationibus, seu aliis solemnitatibus non est nullum, sed folum illicitum, quia haec non potest folum pro forma accidentaliter. Ad discernendum vero in universum, quandam formam, & solemnitatem prædicta sit subtilitas, vel tantum accidentalis, non potest certa universalis regula definiri, sed de verbis legis, & ex qualitate, ac institutione ipsa rei diuidandam est. Hec tamen regula prædictum communicare assignari solet, ut quando lex post formam poscam addit. Et aliter fieri non posse, vel *No poſſe aliter, vel Nemo poſſe aliſe eo iplo requiri* illam formam, tamquam subtilitatem, & essentiam, quandoquidem dicit *Sine ea non poſſe effe aliter,* & enim sine ea validus esse posset, ergo siue ea ab solitudo potest esse, cuius oppositum supponit ibi legislator. Hanc tamen communem regulam quoque at Arriaga loc. cit. num. 69. gravem pati difficultatem, quia verbum non posse expeditum ulterius etiam in rebus moralibus pro imponita faciendo licet etiam si sit potentia faciendo validus, sic passim dicimus, non potest celebrari sine paramentis, sine patena, sine ecclesie, id est, non licet, unde solet dici, id simpliciter non possumus, quod

Quæstio V. Articulus IV.

quod licet non possumus. Hinc omnino putat verba illa esse factus dubius, nisi aliunde de intentione legislatoris conferat; & cum irritatio sit actus odiosus, satis probabile putat, ex colloquio verbo *No poſſe* simpliciter, & absolute posse non colligi sufficienter invaliditatem actus, & hinc est, quod in singulari legisibus, & casibus, ubi dubium aliquod occurrit, solet a Doctoribus examinari, & ex verbis legis, ac ex qualitate, ac infinitione ipsa rei interpretari.

163. Quarta Difficultas est, an ejusmodi leges irritantes obligent in conscientia ad non faciendo actus illos sic irritatos. Pro cuius solutione distinguendum est cum Suarez, Arriaga, & aliis, aliqui enim sunt legis irritantes simul, & prohibentes actus, & hi utique obligant in conscientia ad non ponendum actum illum, quando enim lex ipsa utitur verbo: *Prohibebit, ut, propter, ne talis res fiat, vel talis conditione, &c. Ut si talis res non reatur, eo ipso non solum actionem irritat, sed etiam directam inducit obligationem illum non faciendo, ita ut qui eam fecerit, & invalidem faciat, & contra legem pectet.* In quo etiam puncto advertendum est, quod quamvis lex irritat, habentes ignorantiam ipsius invincibilem non obligabit, quia cum haec voluntarium tollat, tollit etiam pectatum, & a culpa excusat. Quando tamen est sufficiens promulgata habet suum effectum rescindendi, & annullandi contrariis, vel aliis contra ipsam celebratos etiam ante ipsius notitiam, ut notat Sforza, Reginaldi, Azorius, Bonacina, Lezana, & alii passim, & ratio est, quia rescindit, vel annulat actionem, ut contra voluntarii, & contra legem pectet, tali res ratio est, quia res ratio in uno, aut altero casu cessante, non ob ligis obligatio celata; ergo dicendum est semper irritatio nem, sequi ex lege, etiam in hoc, aut in illo casu non præsumit illud malum, quia saltem periculum præsumitur ex eo, quod ordinari, & regulariter evenit.

164. Alii tandem media gradus via haec distinctione utentur ac conciliandas opiniones relatas, quod duplex est præsumptio; Una, quando legislator aliquid mali eventurum præsumit, non quidem in quovis casu particulari, sed regulariter, & frequenter, nisi ipsa lex impedit, & ad illum impedendum generaliter statutum, quia omnes obligare intendit; & lex quae in tali præsumptione fundatur, semper obligat, quandiu præsumptio, ut plurimum, veretur, tametsi deficit in hoc, vel illo caso particulari; tandem enim viget lex quadiu viget ratione legis, & ratio legis est, præsumptio eventuri mali, non quidem in singulari casibus, sed ut plurimum, ergo, quandiu plurimi potest aliquid malum frequenter eventurum, tandem utget lex. Et in hoc sensu dicunt veram esse secundam opinionem, & intelligi debere illud vulgare dictum, cessante ratione legis in aliquo casu singulari, non cessat ejus dispositio, si ratio legis in universum non cesset. Altera præsumptio est, quando legislator etiam in quovis casu singulari aliqui ipsi suscipitur, & tales præsumptionem dicunt habuisse possidem in cap. *Venit cap. Is qui fidem de sponsalibus, ubi statuit sponsalia de futuro per copulan carnalem subfecit, ut transire in matrimonium, non quod illa copula ad matrimonium constitutum sufficit sine novo consentio, sed quia Pontificis præsumptio sponsi in talis casu semper habere coenitum de præsumt, quia cogunt præsumere eos moraliter mali; id autem in tali casu ex lege possit non provenire, quia supponimus illum non prohibere actionem, sed ex alio naturali principio, quod si licet, irreverentia aliqua fit in talis actione iniquiter facta, cuiusmodi sunt actions sacramentales; et enim irreverentia magna tendit facere sacramentum sine conditionibus requisitis, ut Baptismus administrare fine intentione, aut non in aqua naturali, vel in alia non sufficiunt.*

165. Quinta tandem difficultas est, quandam lex irritatoria suum fortiorum effectum, & quidem in primis certum est, ut docent Suarez, Salas, Lezana, Palau, Montefinos, & alii passim, leges irritantes posse suum fortiorum effectum ante Iudicis sententiam, quia legislator possestat habet id faciendo, & lex ipsius ita facit, & plus Curia id sequitur, dum agitur de electionibus, professiōnibus, beneficiorum provisoriōibus, & similibus. Attamen, ut notat Lezana disp. 8. cit. q. 2. in fine, ad bene dignandum, quandam lex irritans suum fortiorum effectum maxime attendit a fine verba ipsius legis, quod enim solidus loquitur de irritatione facienda media iudicis sententia, & tunc illa est expectanda; aliquando solidum pro foro externo, & tunc etiam requiritur iudicis sententia, aliquando etiam verbis universalissimis uitetur, vel inabilitantibus personis ad tales actus, vel contractus, & tunc ante omnem sententiam suum habebit effectum.

166. Præcipua tamen difficultas est, an lex irritans fundata in præsumptione suum fortiorum effectum, quando præsumptio non sufficit; prohibetur v. g. contractus minorum, quia præsupponuntur facile decipi posse, queritur in hic, & nunc quando recipia non decipiuntur, contractus ille sit validus. Aliqui dixerunt leges in præsumptione fundatas non fortior effectum, nec in conscientia obligare, quando præsumptio falsa, & de opposta veritate contat, & ratio est, quia hujusmodi leges non obligant, nisi ex præsupposita præsumptione fraudis, vel violencia, ergo cessante frē, & violentia non obligant; ex quo inferior hereditem ex testamento minus solemniter posset tutam conscientia accipere, & retinere hereditatem, quando illi coguntur. *Majstros Theolog. Moral.*

moratates

ARTICULUS QUINTUS.

Quæmodo lex obligat ad sui satisfactionem, & impletionem, sed quibus modis legi satisfactione.

167. Primo dicendum est, ut aliquis legi negative satisfaciatur, quia nimis aliquis actus prohibetur ver. gr. regi non furandi, vel non mechanti, non requiri aliquem actum, seu intentionem satisfaciendi legi. Hæc est communis apud omnes Theologos, & ratio est, quia ad satisfaciendum legi negative, præceptumque negativum implendum sufficit sola actus omnis, hæc enim sola per illam intitular v. g. non furari, non occidere; non ergo est necessarius aliquis actus, quod si præcepta negative pro eorum impletione nullam requiri actionem, neque etiam aliqua intentione necessaria erit, hec enim quoque est actus voluntatis omnia ergo præcepta negative ab ulla intentione, & voluntate impleri possunt, nam ex ipso, quod quis furtum non committit, vel homicidium, proculdubio impler præceptum non furandi, & non occidendi. Hoc autem totum intelligitur de satisfactione, & impletione præcepti quodam substantiam, quia ad satisfaciendum tali legi quoad modum virtutis, vel meriti, aliqua intentione requiritur, D 4 ut

ut dictum est lib. 2. disp. de Actibus Humanis, & lib. 3. disp. de Merito.

168 Secundo dicendum est, ad satisfaciendum legi affirmativa, & praeceptum positivum implendum, requiri aliquem actum, facilius illum, qui praecepitur, v.g. audientem Milles, & aliquam intentionem satisfaciendi per illum actum. Hæc etiam est communis inter Doctores, & ratio est obvia, quia lex affirmativa praecepit actum, ergo sine actu adimpleri non potest, & ratus praecepit actum humano modo adimplendum, s' ergo aliquam requirit intentionem pro eius impletione, actus siquidem humanus, aut humano modo adimplendus requirit intentionem factum faciendo illum, quia debet esse actus liber, & voluntarius: fatentur rarer omnes non requiri voluntatem expressam satisfaciendi præcepto, seu legi, sed sufficiere voluntatem virtutalem. Ex quo inferius quod si quis Milles sacrificio addefeat coactus, & contra voluntatem, præceptum audiendi sacram non impleret, quia præceptum affirmativum impleri nequit, quin opus præceptum efficiatur ut dictum est, at præceptum non est illi impositum de opere aliqua necessario, sed de opere libero, quod in sua potestate sit, ergo aliquis efficiendo operi, quod omittit nequit, præceptum non implet. Hoc tamen limitant Bonacina, Caspensis, & alii, si coactus libertatem non tollat, sed illum tantum minuat, & contingit, quando procedit ex metu, in quo casu dicunt adhuc præcepto satisficeri, quia illa actio adhuc confiteri simpliciter libera, & voluntaria, & solum secundum quid voluntaria, ut patet de proficiente merces in mari ex metu naufragii. Quia ratione affirmant pueros satisfacere præcepto audiendi sacram, quamvis audire nollent nisi parentum verba, vel Magistrorum timorem, quia metus quamvis gravis sit, adimplitione præcepti non obstat.

169 Tertio dicendum est, ad impletionem præcepti, scilicet legis affirmativa non necessario requiri, quod talis actus sit formaliter bonus, sed sufficiere quod sit materialiter bonus, quia est circumspectus ad rem, etiam si formaliter malus propter malam circumstantiam, v.g. finis, unde qui se ad audiendum sacram conferret ductus, iobide videndi festinans, adhuc eum haec prava intentione attulit, nolle præceptum implet, quia haec prava intentione adjuncta voluntate implendi præceptum non est contraria adimplitioni præcepti. Hæc etiam est communis inter Theologos, & ratio est, quia lex, & præceptum humanum imperat solum substantiam actus, non verò modum, modus enim & finis præcepti non cadit sub præcepto, ut est communis Theologorum axioma: « tunc ergo modus non sit necessarius ad substantiam actus præcepti, & ita extrinsecus illi sufficit, quod ille actus sit substantialiter bonus, & voluntarius factus ad præceptum implendum; ergo qui se ad audiendum sacram conferre intencione, & libidinibus appetendi coninam, si adhuc attentionem habeat requisitam, quantumvis ex alia parte ob pravam illum intentionem mortaliter peccet, præceptum impetrat quodam substantiam, non quodam modum, qui sub præcepto non cadit. Ita Almainus, Azorius, Suarez, Sanchez, Bonacina, Palma, Lezana, Caspensis, Hacquetus, & alii passim.

Dices, omne præceptum est de opere bono; ergo non potest ei satisficeri per opus malum, quia opus malum non est præceptum.

Repondebit omnis præceptum semper esse de opere bono quodam substantiam, & ex objecto, non tam opus esse, quod sit bonum etiam ex circumstantiis, & quodam modum virtutis, quia modus, & finis præcepti humani sub præcepto non cadit, unde latè comedens in die jejuniis, dummodo servet formam jejuniæ ab Ecclesiastam, impetrat jejuniæ præceptum, quamvis non servet finem ejus extrinsecum, qui est carnis maceratio; & sic in propenso auditio facit ob pravum finem vel virtutem opus extrinsecum, non autem intrinsecum & ex objecto, vitium autem extrinsecum ex fine, vel alia circumstantia adiuncta honestatis substantiam actus non collit, atque idem adimplitioni præcepti non obstat. Adhuc tamen fatendum est, quod quando lex humana solum determinat tempus, aut modum implendi naturalem legem, aut divinam, nec novam materiam præcipit, tunc requirit actum virtuoso modo factum, & actum bonum, non tantum quodam substantiam, sed etiam quodam circumstantias pro eius impletione. Ratio est, quia in tali casu lex humana habet pro materia observantiam legis naturalis, aut divina; ergo ut impleatur requirit actum undique bonum. Consequens probatur, quia in tali casu lex humana non impletur, nisi impleatur etiam naturalis, vel divina; cum ergo hæc impieri nequeat, nisi per actus undique bonos, quia lex naturalis, vel divina etiam ad actus internos obligat, & ad operandum cum ordine ad ultimum finem proportionato, consequens etiam lex humana in tali casu impleri non poterit nisi per actum bonum tam materialiter, quam formaliter.

170 Quarto dicendum est, unico actu pluribus præceptis satisficeri posse, quoties Superioris concedit, ut eodem actu pluribus præceptis satisficiat; unde illa, cui à Confessario imputum est pro preceptitate, ut per mensum singulis diebus faccio adfatu, satisfaci præcepto Ecclesiæ, & præcepto Confessarii unicam missam audiendo in diebus festis. Ita Medina, Sanchez, Suarez, Salas, Bonacina, & alii Doctores communiter. Et ratio est, quia obligatio legis pendet à mente legislatoris, ipsiusque voluntatem non excedit; si ergo legislator unico actu intendit, & permitit pluribus sumi satisficeri præceptis, opus est dicere unico actu pluribus præceptis satisficeri.

Dices pluribus debitis justitia commutativa unicæ solutione satisficeri nequit; ergo nec unico actu pluribus debitis legalibus, sed præceptis satisficeri potest. Negatur consequens, & ratio disparitatis est, quia justitia commutativa a relipit & qualitatibus rei ad rem, que una solutione salvari nequit in pluribus, & diversis debitis; in debitis vero legalibus mens, & intentio legislatoris attenditur, que in unum, idemque opus est, ita Doctores cit.

171 Sed difficultas est, an necessarium sit ad impletionem præcepti non habere voluntatem expressam non satisfaciendi ipsi. Certum enim est ad præceptum implendum sufficiere voluntatem audiendi, v.g. sacram, etiam si formaliter non sit sub intentione implendi, nam qui non excludit confiteri virtualiter includere intentionem implendi præceptum in ea ipsa voluntate, quia vult efficeri actum, qui præcipitur; unde qui manè facrum auditi ex devotione non existimans esse dicte futili, legitime potest id fieri, non aliam Missam audire tenetur, sed solum sacram jam audita applicare pro satisfactione præcepti potest nota, & ratio a priori est, quia scientia præcepti, aut intentio illud adimplendi necessaria non est ad eum impletionem sed fatus est, si opus fiat scienter, & ex deliberatione tempore, & loco, quo præcipitur. Difficultas ergo est, an ad satisfaciendum præceptum opus sit, non habere voluntatem expressam non satisfaciendi ipsi in ipsa actus præcepti causa, ut v.g. si quis ex devotione facrum audiat die falso, & habeat hunc actum formalem, nolo hac missa implere præceptum, & in ea voluntate perficit, & præceptum implet. Plures affirmant faciem præceptum cum intentione non implendi præceptum per illud opus adhuc præcepto satisfacie. Ratio est quia Superior non præcipit opus fieri intentione implendi præceptum, vel non adimplendi præcepto satisfacie. Ratione est quia Superior non præcipit opus fieri intentione implendi præceptum, vel ad intentione non adimplendi præceptum, sed simpliciter præcipit tale opus; ergo qui tale opus præceptum facit, sufficiens præceptum adimpleri, quamvis illud faciat intentione non adimplendi præceptum, ita Henriquez, Suarez, Sanchez, Lefsius, Valentia, Bonacina, Hacquetus, & alii.

172 Alii negant in tali casu præcepto satisficeri, & dicunt neesse esse, ut cum voluntate audiendi facrum non conjugatur voluntas formalis contraria præcepto, ut v.g. si non satisfaciendi ipsi, quia tunc revera per illum actum hoc modo exercitum non impletur præceptum, siquidem nullo modo obediunt illi; & ratio est, quoniam non obstante executione operis præcepti audiendi Missam simpliciter habet voluntatem non implendi præceptum. Ita Varrus, Azorius, Medina, Ledea, Caspensis, & plures alii. Hic tamen calus, de quo adeo acriter differunt Doctores citi, milihi implicare videtur, quia executio operis præcepti necessario fert secum adimplitionem præcepti, ergo implicat velle tale opus præceptum exequi cum intentione expressa nonlendi præcepto satisfacie, unde sic nequit quis velle eibam fumere cum intentione expressa nonlendi le alere, quia cibi sumptio necessario fert secum vita alimentum; ita in proposito nequit quis velle opus præceptum exequi cum intentione expressa nonlendi præcepto satisficeri, quia a operi præcepti executio fecum fert necessario, & habet annexum præcepti impletionem.

173 Quinto tandem dicendum est, etiam eodem tempore per diversos actus pluribus præceptis satisficeri posse, quando unus actus alius non impedit, unde tempore Missæ recitando quis horas Canonicas, & præcepto Missæ, & præcepto diuinis officiis simili satisfaci potest, nam eodem tempore diversos actus præceptos prælati, quorum unus alius non impedit. Ita Doctores omnes supracitati, & ratio est, quia qui facit id, quod legi, vel præcepto præscribit, legi satisfaciere dicitur, & legem adimplere, sed postulamus eodem tempore facere quod leges diverse, vel diversa præcepta præscribunt, cum in præceptis, & legibus diversitas temporum non præscribitur; ergo postulamus eodem tempore pluribus præceptis per diversos actus satisfaciere, quoties unus actus alius non impedit, que limitatio apponitur, quia si unus actus exercitum alterius impediret, tunc utique certum est eodem tempore non posse per illos actus diversos pluribus satisficeri præceptis.

Quæ,

dere, cum unusquisque à natura Jus habeat se, suaque jura defendendi.

177 Tertio dicendum est, nullum inferiorem posse legem Superioris abrogare, nisi ab ipso potestatem habeat. Hæc etiam est communis in Scolis, & habetur in Clementina. Ne Romani Pontificis, ubi à Clemente Quinto decernitur legem Superioris non posse per inferiorem abrogari, ac interdum utiliter, & convenienter ita fieri; fieri enim potest, ut populum mores ita mutentur, ut ea quæ prius salutaria erant atque proficia, evadant cusu temporis iniuria, aut nimis dura, & ardua, & interdum etiam noxia, in quo autem sensu dici solent, perpetuas effectiones de ratione legis jam supra explicatum est q. i. hujus disp. ar. 2.n. 14. ita nimis, ut ab initio non feratur ad certum tempus mutataxat, & non debet ipso facto celare per mortem legislatoris; quia potius duret quando non abrogetur, in quo à ipsius præcepto distinguuntur, ut ibi declaratum est, & quia celsatio, & mutatio legis humanæ multis variisque modis contingere potest, de his omnibus, & singulis modis breviter in hac questione dicendum est, & quibus modis esse possit obligatio servanda legis humanæ.

ARTICULUS PRIMUS.

An, & quomodo lex cesset per ejus abrogationem.

178 Primo dicendum est, obligationem servandi leges humanæ cessare posse per eam abrogationem, ac proinde legem ipsam humanam aliquando abrogari posse ob causas aliquas justas, & rationales. Est communis, & constans tam Theologorum, quam Juristarum sententia, quam docuit D. Aug. l. 1. de lib. arb. c. 6. ubi solam legem extemam, sub qua etiam naturaliter comprehendit, per quam nobis externa intimatur, quæ sunt immutabiles, ita etiam docuit Innocentius in Council. Lateranensi generali, ubi ait, quod non debet reprehensibile judicari, si secundum varietatem temporum statuta quandoque usiervi humanæ, præterim cum urgente necessitate, vel evidenti utilitate id expofit, quoniam ipse Deus ex his qui veteri sebasto statuor, nonnulla mutavit in novo, & hoc idem suadet ratio, quia de ratione legis positive est universaliter loquendo, ut ex libera voluntate superioris statuatur ad differentiam legis naturalis, & generis; ergo siut ab initio poterat non ferri, ita potest id fieri, ut ab initio poterit fieri de causis, & hoc dependebit a voluntate libera superioris, & ita norabit Arist. l. 2. Polit. c. 6. & Plato in Dialogo c. 6. de legibus, & habetur in jure Civili L. tunica C. de Caducis, tollenda, & in jure Canonico c. 2. d. 14. Abrogatio autem aliquis legis dupliciter fieri potest; uno modo tollendo obligationem, & nullam aliam imponendo secundo modo, alia lega contraria obligationem inducente ad contrarium actum, vel ab ablinendum ab eo, qui imperatur etiam ob potest esse, nisi ex necessitate per se abrogare legem confirmatam. At tamen Aversal. c. rem hanc multum pendere ex modo subordinationis ipsius Magistratus ad Principem, & ex modo confirmationis expresse per verba Principis; potest enim esse, ut Magistratus ab initio accepit potest item a Princeps, non solum condendi, sed etiam tollendi suas leges, quamvis a Princeps confirmatas, & tunc sine dubio libere potest aliquis ex his legibus revocari. Aut potest esse ut Magistratus accepit tantum potestatem condendi leges non autem auferenti potest obtinere eam confirmationem a Princeps, & tunc plausibiliter non poterit; similiter in verbis Confirmationis potest esse aliqua particula denotans, ne ea lex immutari non possit, & eam relinquent in arbitrio inferioris Magistratus. Ut autem nequa pars, fiv in modo subordinationis, five in modo confirmationis fuerit fatis expresa, concludit Aversal. multum valere adductam regulam, quod dum confirmatione legis solum ab majori solemnitatem, & non ex indigentia fuerit obtenta, potest ea libere revocari ab eo, qui eam condidit, dum vero fuerit obtenta ex indigentia, indigent etiam potest revocatio, ut approbet a Princeps.

179 Quartu dicendum est, legem abrogari non debere ex mero Principis arbitrio abrogari, & rationabilis causa, nec auferri debere, vel mutari, nisi ex necessitate, vel magna Reipublica utilitate. Hæc etiam est communis apud Theologos, & Juristas, & habetur in jure Civili L. 2. ff. de Confl. Princip. & in iure Canonico cap. Alma Miser, defens. excom. in 6. & probat efficaciter Arist. l. c. 2. Polit. c. 6. circa finem, ubi proponit quædam, an expediat in Republica leges mutare, & ait, non expedit, nisi ex tali mutatione maior aliquam utilitas Reipublica speretur preventura, quia ex tali mutatione plus detrimentum timendum est, quam utilitas sperandam ob periculum contemptus legum ex una parte, & maioris facilitatis servandi antiquas, quibus iam communitas duratura obseruatione efficiuntur, ne legem ab eo latere revocari. Denique potest Superior inferioris legem abrogare, sicut enim inferior subdit superiori, ita quoque ejus potestas, & per quandam eminentiam potest quicquid inferiori square fieri iste legem a latere revocare potest, si etiam ejus superior poterit, & hoc quidem postulat rectus gubernationis ordo, ut inferior sit perfectè Superioris subiectus, alioquin Superiori præcipient potest inferior impune non obedire, unde potest inter eos justum bellum inter-

Ius.